De Tweede Wereldoorlog herdenken in Oekraïne: eenheid en versplintering

Mémoire(s) en Ukraine: de l'unité à la diversification

Frédéric Crahay

Traducteur : Anneleen Spiessens

Édition électronique

URL : <https://journals.openedition.org/temoigner/6295>

DOI : 10.4000/temoigner.6295

ISSN : 2506-6390

Cet article est une traduction de :

Mémoire(s) en Ukraine : de l'unité à la diversification - URL : <https://journals.openedition.org/temoigner/6065> [fr]

Éditeur :

Éditions du Centre d'études et de documentation Mémoire d'Auschwitz, Éditions Kimé

Édition imprimée

Date de publication : 1 octobre 2017

Pagination : 40-49

ISBN : 978-2-930953-01-4

ISSN : 2031-4183

Référence électronique

Frédéric Crahay, «De Tweede Wereldoorlog herdenken in Oekraïne: eenheid en versplintering», *Témoigner. Entre histoire et mémoire* [Online], 125 | 2017, Online op 24 décembre 2021, geraadpleegd op 03 février 2022. URL: <http://journals.openedition.org/temoigner/6295> ; DOI: <https://doi.org/10.4000/temoigner.6295>

→ Frédéric Crahay
Stichting Auschwitz
Hoofd van de redactie
Vertaling uit het Frans:
Anneleen Spiessens

DE TWEEDE HERDENKEN EENHEID EN

Oekraïne kent een lange en rijke geschiedenis. De jaren dertig en veertig vormen daar geen uitzondering op. Na kort van een schijn-autonomie te hebben genoten aan het einde van de Eerste Wereldoorlog wordt Oekraïne, dat etymologisch gezien ‘grens’ betekent, opgeslokt door de Sovjet-Unie, waar de Russen het voor het zeggen hebben. Desondanks kan het idee van een onafhankelijke staat, opgevat en aangewakkerd door mannen als Symon Petljura, op aanhangers blijven rekenen. Om het Oekraïense volk onder de duim te houden lokt Stalin in 1932 en 1933 resoluut een fatale hongersnood uit. Oekraïners zelf verwijzen naar de gebeurtenissen met de term *Holodomor* en benadrukken het genocidaire karakter ervan. Al wordt het intentionele aspect van de hongersnood soms nog in vraag gesteld, de omvang van de ramp wordt zelfs in het Westen erkend sinds de publicatie van Aleksandr Solzjenitsyns *Goelag Archipel* in 1943.

De komst van nazitroepen in juni 1941 verdeelt de Oekraïners dan ook in verschillende kampen: een eerste groep, de Organisatie van Oekraïense nationalisten onder leiding van ideoloog Stepan Bandera, kiest voor collaboratie met de Duitse troepen en droomt tegelijkertijd van een onafhankelijk Oekraïne. Dat onafhankelijkheidsstreven wordt echter afgekeurd door de bezetter. Vele Oekraïense soldaten uit het Rode Leger worden ingezet als vrijwillige werkkrachten in de uitroeiingscentra van Aktion Reinhardt, die tot doel had alle Joden uit het Gouvernement-generaal te vernietigen. De soldaten worden *Hilfswilliger* genoemd, *Trawniki Männer* of *Askari*. Een tweede groep gaat de strijd aan met de nazi's maar vaart wel een radicaal anticommunistische koers. Een derde groep bundelt de krachten met het Rode Leger tot aan diens terugkeer in 1944, het jaar waarin Oekraïne grotendeels opnieuw opgaat in de Sovjet-Unie. Tot 1954 blijven de Oekraïense onafhankelijkheidsstrijders verwikkeld in een guerrilla-oorlog met de USSR.

Antisemitisme tiert welig binnen alle gelederen. De Joodse bevolking wordt ervan beticht voor de bolsjewieken te werken en wordt het slachtoffer van grove mishandelingen. Bovendien voeren de nazi's in Oekraïne de ‘Holocaust door kogels’ uit. Ook in de Baltische staten, Polen en de bezette delen

WERELDOORLOG IN OEKRAÏNE: VERSPLINTERING

van de Sovjet-Unie zijn de *Einsatzgruppen* actief, maar de executies met vuurwapens zullen toch voor altijd verbonden blijven met Babi Jar, de ravijn vlakbij Kiev waar op 29 en 30 september 1941 33 771 Joden het leven lieten. Historici schatten dat tussen 1941 en 1944 ongeveer anderhalf miljoen Oekraïense Joden werden vermoord tijdens de invasie van de Sovjet-Unie door nazi-Duitsland.

De herinnering aan de periode 1931-1945 is enorm versplinterd in het Oekraïne van vandaag. Een eerste aanzet tot memorialisering kwam er onder invloed van de Sovjets in 1945, maar sinds de Oekraïense onafhankelijkheid in 1991 ontstonden ook andere vormen van herinnering. Zo werden memorialen opgericht ter herdenking van de *Holodomor* – ondenkbaar in het communistische tijdperk. Sinds de jaren 2000 krijgt het uitgemoorde Joodse volk ook een vaste, zij het bescheiden, plaats in het Oekraïense martelaarsboek. Op een zo mogelijk nog bescheidener manier is dat eveneens het geval voor de Roma en Sinti die door de nazi's werden uitgeroeid, vaak met de hulp van Oekraïners. Het onderzoek naar het lot van de Oekraïense Joden tijdens de Tweede Wereldoorlog krijgt voorts meer ruchtbaarheid dankzij het werk van de vereniging Yahad-In Unum, die onder leiding van priester Patrick Desbois executieplaatsen in de regio opspoort en onderzoekt. In Kiev probeert het Ukrainian Center for Holocaust Studies van Anatoly Podolsky het publiek bewust te maken van dit pijnlijke verleden, maar de subsidies voor het onderzoekscentrum komen bijna uitsluitend uit het buitenland.

Anderzijds zagen we dan weer hoe tijdens de UEFA cup van 2012, gezamenlijk georganiseerd door Polen en Oekraïne, opnieuw nazisymbolen opdoken bij de Oekraïense supporters. Nog verontrustender is het feit dat milities met diezelfde symbolen op hun uniform zich steeds vaker ongestoord in de publieke ruimte vertonen sinds de Donbass-crisis van 2013. ■

◆ Station van Rava-Ruska, van waar de Galicische Joden naar Belžec werden gedeporteerd.

Monument van Joodse grafstenen aan een massagraf in Rava-Ruska. De foto werd genomen tijdens de bouw van het memoriaal in oktober 2013. ◆

◆ Sovjetmonument uit 1976 in Babi Jar. De inscripties in het Russisch, Oekraïens en Jiddisch hebben het over 'burgers' maar vermelden niet dat de slachtoffers voornamelijk Joods waren.

Monument voor de verzetsvrouw in Babi Jar. ◆

© Frédéric Cahay / Stichting Auschwitz

♦ Monument voor de kinderen die slachtoffer werden van de genocide in Babi Jar. Het werd in 2001 bijgeplaatst.

Babi Jar, monument voor de Roma en Sinti. ♦

© Frédéric Cahay / Stichting Auschwitz

♦ Babi Jar, restanten van het oude Joodse kerkhof dat tijdens de Shoah werd vernietigd.

Restanten van het Joodse kerkhof van Lviv. ♦

© Frédéric Cahay / Stichting Auschwitz

© Frédéric Cahay / Stichting Auschwitz

Gedenkteken
voor de Holodomor,
ingehuldigd in 2008
in Kiev. ♦

♦ Herdenkingsmonument van de 'Gouden Roos'-
synagoge in Lviv, die werd vernietigd door de nazi's.

Detail van het herdenkingsmonument
van de 'Gouden Roos'-synagoge in Lviv. ♦

◆ Memoriaal voor de slachtoffers van het Joodse getto van Lviv.

Graf van de Oekraïense soldaten van de SS-divisie 'Galizien' op het kerkhof van Lychakiv. ◆

◆ Voormalige synagoge in Zjovkva.

Synagoge van Drohobytj, gerestaureerd in 2017. ◆